

Asia: VN/32207/2022

Hallituksen esitys etäyhteyksien edistämisestä oikeudenkäynneissä

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne yleisesti esityksestä

Oikeusministeriölle

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö VN/32207/2022

Lausunto hallituksen esityksestä etäyhteyksien edistämisestä oikeudenkäynneissä.

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoa hallituksen esityksestä etäyhteyksien edistämisestä oikeudenkäynneissä. Markkinaoikeus esittää lausuntonaan seuraavan.

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla lisättäisiin etäyhteyksien käyttömahdollisuuksia yleisissä tuomioistuimissa, markkinaoikeudessa ja työtuomioistuimessa ja sujuvoitettaisiin näin oikeudenkäynnejä. Markkinaoikeuden osalta esitys koskee tilanteita, joissa sovelletaan markkinaoikeutta koskevien erityislakien rinnalla yleislakina oikeudenkäymiskaarta.

Markkinaoikeus toteaa, että esityksen perusteluissa on mainittu oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 4 luvun 17 § (s. 29), mutta merkityksellinen on myös mainitun lain 5 luvun 17 § ja siis kyseisessä luvussa säännellyt markkinaoikeudelliset asiat. Lisäksi on syytä todeta, että markkinaoikeuden päätösvaltaisuudesta säädetään sanotun lain 1 a luvussa. Esitetyt muutokset eivät näyttäisi aiheuttavan muutostarpeita oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettuun lakiin.

Esitys tekisi mahdolliseksi tuomarille osallistua etäyhteyksillä oikeudenkäyntiin. Lisäksi säädettäisiin mahdollisuudesta toimittaa suullinen käsittely kokonaan etäyhteyksien välityksellä. Tuomioistuimelle annettaisiin mahdollisuus määrätä, että asianosaisen oikeus olla läsnä suullisessa käsittelyssä toteutettaisiin etäyhteyksien välityksellä.

Markkinaoikeus toteaa, että oikeusministeriössä on valmistunut kesällä 2023 arviomuistio (2023:21) tuomareiden etäosallistumismahdollisuudesta hallintoprosessissa. Markkinaoikeus on sanottua arviomuistiota koskevassa lausunnossaan 31.8.2023 todennut, että markkinaoikeuden ja markkinaoikeudessa käsiteltävien asioiden näkökulmasta mainittuja kysymyksiä ei ole syytä tarkastella ainakaan lähtökohtaisesti toisistaan poikkeavasti yhtäältä oikeudenkäymiskaaren mukaisissa asioissa ja toisaalta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain mukaisissa asioissa. Markkinaoikeuden näkemys ei ole tältä osin eli siis sen käsittelemien asioiden näkökulmasta tarkasteltuna muuttunut.

Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren päätösvaltaisuutta koskevan 2 luvun 15 pykälän 1 momentissa ilmaistaisiin pääsääntö, jonka mukaan suullisiin käsittelyihin osallistuttaisiin istuntosalissa läsnä ollen. Tarkoituksena olisi säilyttää pääsääntönä monijäsenisen kokoonpanon yhtäaikainen läsnäolo, johon liittyy selviä etuja ratkaisutoiminnan kannalta. Pääsäännön mukaan meneteltäisiin, ellei olisi jotakin syytä poiketa siitä. Markkinaoikeus kannattaa valittua lähtökohtaa, mukaan lukien ehdotuksessa käytettyä yleiskäsitettä ”suullinen käsittely”, ja korostaa, että jatkossa vahvana pääsääntönä tulisi olla, että tuomioistuimen kunkin käsittelyvaiheen kokoonpanoon kuuluva tai kuuluvat henkilöt eli markkinaoikeuden osalta tuomioistuinlain 5 luvun 2 §:n 1 momentissa todetut jäsenet ja 2 momentissa todetut asiantuntijajäsenet osallistuvat henkilökohtaisesti istuntosalissa läsnä ollen.

Pykälän 2 momentin mukaan poikkeaminen momentin pääsäännöstä olisi mahdollista, jos siihen olisi aihetta ja tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Markkinaoikeus katsoo, että tuomioistuimen työskentelymahdollisuuksien turvaamiseksi ennalta arvaamattomissa ja vaihtelevissa tilanteissa etäosallistumismahdollisuus tulee jättää pitkälti tuomioistuimen itsensä tapauskohtaiseen soveliaisuusharkintaan.

Kuten esityksen perusteluissa on todettu kokoonpanonjäsenen etäosallistuminen ei saisi tarkoittaa sitä, että ratkaisukokoonpanon kyky käsitellä ja ratkaista asia ja käsittelyssä mahdollisesti esitettävät vaatimukset heikentyisivät. Markkinaoikeuden näkemyksen mukaan tämä asettaa vaatimuksia etäyhteyksien toimivuudelle, mikä tarkoittaa sitä, että etäyhteyksien käytön kannalta keskeistä on, että tuomioistuimilla on oltava käytössään toimivat ja luotettavat tekniset välineet sekä tietoliikenneyhteydet. Etäosallistumisen ja etäistuntoaikan on myös syytä täyttää tietoturvaan ja salassapitoon liittyvät vaatimukset. Lisäksi monijäsenisen kokoonpanon jäsenillä on usein omat tehtävänsä, joiden mukaan he valmistautuvat ja osallistuvat istuntoihin. Vaikka tällaiset tehtävät eivät ulotukaan jäsenen päätösharkintaan, niistä olisi syytä pyrkiä pitämään kiinni myös etäosallistumisen tilanteissa.

Esityksen perusteluissa on lueteltu esimerkinomaisesti hyväksyttäviä syitä etäosallistumiselle. Markkinaoikeuden näkemyksen mukaan hyväksyttävänä perusteena ei kuitenkaan tulisi olla se, ettei käytettävissä istuntosalissa olisi käytännössä tilaa monijäsenisen kokoonpanon kaikille jäsenille. Lähtökohtana tulisi olla, että tuomioistuimen istuntosalit täyttävät ne vähimmäisedellytykset, jotka lainsäädäntö asettaa niiden ratkaisutoiminnalle monijäsenisissä kokoonpanoissa.

Ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 16 §:ssä säädettäisiin edellytyksistä, joilla kokoonpanon puheenjohtaja voi osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä. Puheenjohtajan etäosallistuminen tarkoittaisi sitä, että myös mahdolliset muut kokoonpanon jäsenet sekä asianosaiset osallistuisivat oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä, eikä suullisella käsittelyllä olisi määrättyä istuntopaikkaa sen perinteisessä merkityksessä.

Markkinaoikeus toteaa, että esityksessä vaikuttaisi jääneen arvioimatta, mikä merkitys tällä valitulla sääntelyvaihtoehdolla on tuomarin riippumattomuuden näkökulmasta. Esityksen perusteluissa on todettu, että kysymys oikeudenkäynnin toimittamisesta etäoikeudenkäyntinä kuuluisi tuomioistuimen ratkaisukokoonpanolle eli lienee niin, että asiasta ei voisi päättää puheenjohtaja esimerkiksi jättäytymällä yhteyksien varaan. Epäselvyyttä asiaan vaikuttaisi tuovan kuitenkin se, että puheena olevan luvun 15 §:n kohdalla esityksessä on todettu, että päätösvalta jäsenen etäosallistumisesta olisi ratkaisukokoonpanon puheenjohtajalla, joka tekisi päätöksen ratkaisukokoonpanoa kuultuaan ja että puheenjohtaja ilmeisesti voisi pakottaa jäsenen etäyhteyteen, jos puheenjohtaja itse käyttää etäyhteyttä.

Todistelun osalta esityksessä on mainittu, että videoyhteyden käyttämiselle ei asetettaisi muita edellytyksiä kuin se, että se olisi soveliaista. Esityksessä on myös mainittu, että videoyhteys tarjoisi puhelinyhteyttä paremmat mahdollisuudet varmistua kuultavan henkilöllisyydestä ja kuulemistilanteen asianmukaisuudesta, mihin liittyy painostuksen puuttuminen ja tarvittaessa myös kuulemistilanteen luottamuksellisuus. Markkinaoikeuden käsityksen mukaan muualla kuin viranomaisen luona toteutettava videoyhteys ei juurikaan lisää tuomioistuimen tosiasiallisia mahdollisuuksia kontrolloida kuulemistilanteen asianmukaisuutta, mikäli siihen halutaan ulkopuolelta vaikuttaa.

Lausunnon ovat valmistelleet markkinaoikeustuomari Sami Myöhänen ja kansliapäällikkö Karri Tolttila.

Markkinaoikeuden ylituomarin sijaisena markkinaoikeustuomari Anne Ekblom-Wörlund

Mitä mieltä olette ehdotetuista pykälistä, jotka koskevat tuomarin osallistumista oikeudenkäyntiin etäyhteydellä (OK 2:15-16)?

-

Mikä on mielipiteenne etäoikeudenkäynnin julkisuutta koskevasta pykälästä (OK 2:17)? Pidätkö asianmukaisena, että julkisuuden toteuttamisen keinot jätetään tuomioistuimen harkintaan?

-

Mitä mieltä olette todistelun vastaanottamista etäyhteydellä koskevan momentin (OK 17:52.1) lisäedellytysten kumoamisesta?

-

Mielipiteenne ilman näköyhteyttä tapahtuvaa kuulemistä koskevista momenteista (OK 17:52.2-3)?

-

Mitä mieltä olette ehdotetuista oikeudenkäymiskaaren ja rikosoikeudenkäyntilain pykälistä, joiden nojalla asianosaisen osallistuminen oikeudenkäyntiin voitaisiin määrätä toteutettavan etäyhteyden välityksellä (OK 12:8.5 ja ROL 8:13.5)?

-

Mitä mieltä olette pakkokeinojen ja poissalon seuraamusten käyttöalan laajentamisesta koskemaan etäyhteydellä tapahtuvaa valmisteluistuntoa (OK 5:15 d ja ROL 7:14 a kumoaminen) ja kattamaan osallistumisen etäyhteydellä myös muualta kuin toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona (OK 12:8.4 ja ROL 8:13.4)?

-

Mielipiteenne etäyhteyden käyttöalan laajentamiseen koskemaan tunnustamisoikeudenkäyntiä (ROL 8:13.5 kumoaminen)?

-

Onko teillä muuta lausuttavaa esityksen johdosta?

-

Hanhela Elina
Markkinaoikeus